

1. Труфанова И. В. О разграничении понятий: речевой акт, речевой жанр, речевая стратегия, речевая тактика / И. В. Труфанова // Филологические науки. – Ростов н/Д, 2001. – № 3. – С. 56–65.
2. Фролова И. Е. Регулятивный потенциал стратегии конфронтации в англоязычном диалогическом дискурсе : инструментарий и принципы анализа / И. Е. Фролова // Когниция, коммуникация, дискурс. – 2013. – № 7. – С. 111–130.
3. Фролова І. Є. Дискурсивна стратегія як когнітивно-комунікативний феномен / І. Є. Фролова // Культура народів Причорномор'я. – Симферополь, 2006. – № 82, т. 2. – С. 207–209.
4. Фролова І. Є. Дискурсивна стратегія як організуючий конституент вербально-соціальної інтеракції / І. Є. Фролова // Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи. – 2009. – № 3. – С. 242–249.
5. Фролова І. Є. Стратегія конфронтації в англomовному дискурсі : монографія / І. Є. Фролова. – Харків : ХНУ ім В. Н. Каразіна, 2009. – 344 с.
6. Levy D. Communicative goals and strategies : Between discourse and syntax / D. Levy // Syntax and Semantics. – 1979. – Vol. 12. – P. 183–210.

IVANTSIV O. V.

Ternopil V. Hnatiuk National Pedagogical University

THE CORRELATION OF NOTIONS «STRATEGY» AND «TACTIC» IN LINGUISTICS

Summary

The article focuses on the existing approaches to defining the notion of strategy. The main differences between communicative, speech and discursive strategies and the interrelation between strategy and tactic are revealed. The study shows the correlation between T. van Dijk's conception, the primary constituents of which are global, local and speech strategies, and discursive strategy as an instrument of the realization of communicative aims in social interaction.

Key words: *strategy, tactic, discursive strategy, verbal markers.*

УДК 82.09.-3+881.09-3

ІГНАТІВ Н. Є.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ТВОРЧІСТЬ СВІТЛАНИ АЛЕКСІЄВИЧ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ДУХОВНОГО ДОСВІДУ ПИСЬМЕННИЦІ

Анотація

У статті розглянуто творчість лауреата Нобелівської премії Світлани Алексієвич з метою висвітлення проблеми авторського бачення та розуміння жанру, у якому вона працює. Підкреслено, наскільки важливими для читача С. Алексієвич є роздуми автора про специфіку роботи над записами усних свідчень, про героїв її книг і події, які вони пережили. Вказано, що у деяких книгах автор-оповідач також виступає як свідок та учасник пережитих подій.

Ключові слова: *жанр голосів, епічно-хорова проза, художня документалістика, герой-оповідач, автор-оповідач, пам'ять, людські голоси.*

Творчість Світлани Алексієвич упродовж трьох десятиліть, починаючи з появи повісті «У війни не жіноче обличчя» (1984), викликає цілком закономірне зацікавлення та висвітлення у публікаціях: в основному це рецензії, статті на сторінках наукових часописів та передмови до видань творів письменниці (Л. Аннінський, Ш. Говард, В. Сердюченко, Д. Дроздовський, О. Левкова, Т. Морозова та ін.). Особливе зацікавлення доробком С. Алексієвич як у середовищі читачів, так і серед дослідників, проявляється після присвоєння їй у 2015 році премії Нобелівського лауреата «за багатоголосу творчість – пам'ятник стражданням і мужності у наш час».

Розрізнені дослідження, присвячені творчості письменниці, дають можливість нових спроб інтерпретації прози С. Алексієвич та окреслюють широкий спектр проблем, що потребують осмислення. **Мета роботи** – висвітлити особливості творчості письменниці у жанровому аспекті та осмислити роздуми автора у чисельних інтерв'ю щодо характеру роботи над фактичним матеріалом – людськими голосами. Оскільки цей матеріал не ставав предметом дослідження, зазначений аспект вивчення творчого доробку письменниці є **актуальним**.

Пошук нових форм у документальній літературі веде до яскраво вираженої взаємодії документу з епічними жанрами; результатом такої взаємодії є поява документального жанру, який отримав назву «усні історії», «епічно-хорова проза», «магнітофонна література», «соборний роман», «жанр голосів» і т.д. Для творів «епічно-хорової прози» характерне тісне поєднання двох основних компонентів – багатоголосе звучання самого життя (документальні свідчення) зливається воедино з голосом автора-оповідача.

Білоруський письменник А. Адамович, пройшовши у 1970-х роках через пізнання трагедії воєнного лихоліття за допомогою людських голосів (це була робота над книгою «Я з вогняного села»), підказав Світлані Алексієвич сферу пошуку, яка змусила її по-особливому відчувати, а надалі передати і читачеві те, що іноді здається непізнаваним – глибину почуттів і переживань людини. Надалі письменниця підкреслювала неодноразово, що вдячна Алесю Адамовичу, адже саме цей шлях осмислення довкілля виявився її письменницькою долею: «Я впевнена, що нам призначена дорога...; я схильна не перебудовувати світ, а пізнавати» [4, с. 206]. У Нобелівській лекції С. Алексієвич, підсумовуючи специфіку своєї творчої праці, підкреслила: «Мій шлях на цю трибуну був довжиною майже в сорок років: від людини до людини, від голосу до голосу. Не можу сказати, що він завжди був мені під силу, цей шлях, – багато разів я була вражена і налякана людиною, переживала захоплення і відразу, хотілося забути те, що почула, повернутися в той час, коли була ще в невіданні. Плакати від радості, що я побачила людину прекрасною, я також не один раз хотіла» [6].

Зосередивши увагу на жіночих спогадах про війну, С. Алексієвич зуміла на сторінках своєї першої книги «У війни не жіноче обличчя» (1984) відтворити дух часу «через душу людини того часу». Хор голосів, який звучить у книзі, дає можливість відчувати глибину переживань жінок, для яких чотири роки війни співвідносяться з половиною життя (саме такі порівняння звучать із уст героїнь документальної повісті). Голос автора об'єднує жіночі сповіді, кожна з яких має свій ракурс, своє емоційне забарвлення, свою інтерпретацію подій. Згодом С. Алексієвич акцентувала: «Це була війна, якої я не знала. Жіноча війна. Не про героїв. Не про те, як одні люди героїчно вбивали інших людей. Запам'яталось жіноче причитання: *Ідеш після бою полем. А вони лежать... Всі молоді, такі красиві. Лежать і в небо дивляться. І тих, і других жаль*» [6]. Нанизуючи і співставляючи факти, зображуючи багато людських доль, автор дає можливість читачеві прийти до необхідних певних висновків та узагальнень. Іноді ж ці висновки робить і сам оповідач: «Ох! І доля ж їм випала. Спершу потрібно було, щоб вистачило сил стати незвичайними. Героїнями! А потім, щоб знайти їх і стати звичайними. Дівчатами. Нареченими» [1, с. 198]. Письменниці вдалось відтворити дух

часу «через душу людини того часу». В одному із перших інтерв'ю після виходу книги, міркуючи про своєрідність записаних спогадів, С.Алексієвич підкреслювала: *«Коли ці прості люди говорять про те, що вони пережили, це підіймається до рівня найвищих класичних осмислень життя і смерті. Хіба це не готова література?»* [3, с. 3].

У період спілкування з учасницями війни в багатьох родинах Світлани Алексієвич довелось почути розповіді дітей воєнних років. На основі цих спогадів появляється книга *«Останні свідки»* (1986). Якщо в повісті *«У війни не жіноче обличчя»* голоси-свідчення жінок переплітаються, нашаровуються один на одний, то в *«Останніх свідках»* кожен голос звучить окремо, увиразнюючи особливості дитячої пам'яті [8, с. 35]. Автор книги підкреслює, що коли «доросла» пам'ять «малює візерунок, дає об'ємну картину минулого, пережитого», то дитяча «вихоплює» найяскравіші і найтрагічніші моменти пережитого. Змінюють один одного голоси-свідчення, створюючи біографію цілого покоління.

Здавалось би, досвід створення двох важких книг повинен був зупинити письменницю, людська межа болю могла стати свого роду бар'єром. Та все ж нові обставини підштовхнули до праці, яка була для С. Алексієвич надзвичайно складною і мала низку викликів опісля. Шлях пошуків на цей час був пов'язаний з роботою над збереженням спогадів тих людей, які пройшли через випробування афганської війни. У книзі *«Цинкові хлопчики»* читач чує голоси і самих учасників воєнних дій, і їхніх матерів, і дружин, і дітей. Знаючи всі «за» і «проти» безжалісного жанру, С. Алексієвич намагалась донести читачеві інформацію про трагічні сторінки «невідомої» афганської війни. Розпочинаючи роботу над новою книгою, С. Алексієвич ставила перед собою мету вивчити почуття людей, які пройшли через «чужу» війну, дати їм можливість заговорити про наболіле. *«Чия це була війна? Війна матерей. Вони воювали. А народ не страждав. Народ не знав»* [2, с. 79], – підкреслює співрозмовник Світлани Алексієвич. Автор у цій книзі майже цілком самоусувається, надаючи максимальну можливість сповіді своїм героям.

Значна кількість розповідей, поданих у книзі, сприяє тому, що кожна з них сприймається як щира і правдива, але разом з тим С. Алексієвич підкреслює: *«спогад – завжди версія. У кожного своя версія, своя ... таємниця життя. Людина ранкова і вечірня – уже дві різних людини. Ранкова і вечірня людина бачать світ по-різному. А через п'ять, десять років – кожний з нас уже зовсім інша людина»* [4, с. 205]. Саме тим, що з плином часу помінялися погляди героїв-співрозмовників С. Алексієвич на життя, і пояснюються непорозуміння, які виникли три роки згодом після публікації книги (маємо на увазі суд над книгою та її автором).

Відтворити сторінки історії соціалістичної держави (крізь призму трагічних людських доль) насамперед з тією метою, щоб «не випала з історії» важлива складова пережитого, – саме таке завдання ставить перед собою С. Алексієвич у книзі *«Зачаровані смертю»*, опублікованій в 1993 р. Порівнюючи свою нову книгу з попередніми, письменниця вбачала особливий характер книги *«Зачаровані смертю»* у тому, що голоси тут не зливаються в хор, усі вони звучать по-різному, але все-таки поєднує ці самотні голоси погляд автора на події – у спогадах розкриваються прикмети часу – прикмети сучасності і минулого [8, с. 37]. Можна констатувати, що ця документальна повість є найбільш спорідненою за сутністю подачі матеріалу з книгою *«Час секунд-хенд»*, яка побачила світ у 2013 році.

Шлях фіксації спогадів обирає С. Алексієвич і з метою вивчення трагічних наслідків вибуху на Чорнобильській АЕС. Звертаючись до людей – жертв і свідків водночас – письменниця у книзі *«Чорнобильська молитва: хроніка майбутнього»* (1996) прагне показати ті страждання, які приніс із собою Чорнобиль. За допомогою людських голосів С. Алексієвич відкриває читачеві неймовірно страшну реальність – реальність післячорнобильської епохи,

підкреслюючи при цьому, що вона сама є свідком цих подій, а її рідна білоруська земля стала чорнобильською землею: *«Ім'я моєї маленької, загубленої у Європі країни, про яку світ раніше майже нічого не чув, зазвучало на усіх мовах, а ми, білоруси, стали чорнобильським народом»* [6]. «Хроніка майбутнього» – таке відношення до матеріалу було в автора книги, передається це тривожне відчуття і читачеві.

Головним героєм усіх книг Світлани Алексієвич є людина як учасник і свідок певної події. Автор рухається через сприйняття та відтворення події до осмислення явища, відтворення картини, яка стала історією. Роздумуючи про специфіку своїх творів, про характер звучання у них людських голосів, письменниця наголошує: *«Неодноразово чула і зараз чую, що це не література, це документ. А що таке література сьогодні? Хто відповідь на це запитання? Ми живемо швидше, ніж раніше. Зміст рве форму. Ламає і змінює її. Все виходить зі своїх берегів: і музика, і живопис, і в документі слово виривається за межі документу... Розповідаючи, людина творить, вона бореться з часом, як скульптор з мармуром. Вона – актор і творець»* [4].

Саме таким чином, у роздумах та заглибленнях в пережите, у пошуках істини постають герої твору *«Час секунд-хенд»* (2013), п'ятої книги автора із циклу *«Голоси Утопії»*. У 2014-му вийшов український переклад у видавництві «Дух і літера». Світлана Алексієвич приїжджала до Києва на Книжковий Арсенал, щоб презентувати книгу. *«По крупинках, по крихтах збирала я історію «домашнього», «внутрішнього соціалізму». Те, як він жив у людській душі. Мене приваблював цей маленький простір – людина... одна людина. Насправді там все і відбувається.*

Одразу після війни Теодор Арно був у стані потрясіння: «Писати вірші після Освенціму – це варварство». Мій вчитель Алесь Адамович ... також вважав, що писати прозу про жахіття ХХ століття було б блюзнірством. Тут не можна придумувати. Правду слід давати, якою вона є. Потрібна «надлітература». Говорити повинен свідок. Можна згадати і Ніцше з його словами, що жоден художник не витримає реальності. Не підніме її» [6].

«Жанром голосів» називає Світлана Алексієвич книги-дослідження, над якими їй довелося працювати [7, с. 65]. Знайшовши свій, особливий шлях до вивчення глибин людської душі, письменниця підкреслює: *«Я чую світ через людські голоси. Вони завжди гіпнотизують мене, оглушують і зачаровують. У мене велика довіра до самого життя. Напевно, це моє бачення світу»* [2, с. 160].

Свій пошук останніх років (хоч робота ця була розпочата раніше) Світлана Алексієвич спрямувала на освоєння одвічних питань: як виявляє себе людина у коханні (*«Прекрасний олень вічного полювання»*) і що таке смерть, перехід у вічність (*«О світло вечірне»*). Робота над цими книгами триває, але вона була дещо відкладена, оскільки письменниця доповнювала нові видання попередніх книг тим матеріалом, який у свій час не міг бути опублікованим (жіночі розповіді, у яких звучала тема голодомору в Україні чи зневіра до сталінського режиму). Своєрідним підтвердженням того, що саме пошук голосів-свідчень став для Світлани Алексієвич способом освоєння дійсності, є її слова: *«Я довго шукала жанр, який би відповідав тому, як я бачу світ. Тому, як влаштоване моє око, вухо... Пробувала себе...»*.

І вибрала жанр людських голосів... Свої книги я вишукую та вислуховую на вулицях. За вікном. В них реальні люди розповідають про головні події свого часу... залишають у слові – історію держави, загальну історію. Стару та новітню. І кожен – історію своєї маленької людської долі» [6].

Повсякчас нові композиційні та стильові вирішення знаходить С. Алексієвич для своїх книг, даючи можливість «виговоритись самому життю», «трагічній його геніальності». *«Є та частина людського життя – розмовна, яку нам не вдається відвоювати для літератури. Ми її ще не оцінили, не здивовані і не захоплені нею. Мене ж вона зачарувала і зробила своєю*

полонянкою. Я люблю, як говорить людина. Люблю самотній людський голос. Це моя найбільша любов і пристрасть» [6], – зазначила Світлана Алексієвич у Нобелівській лекції.

Підсумовуючи висловлені роздуми, зазначимо, що людські голоси, котрі зазвучали на сторінках книг Світлани Алексієвич, зачаровують, тривожать, дивують та змушують знову і знову дослухатись до них, дають читачеві можливість живого відчуття того, що відійшло у минуле, що стало історією. Роздуми ж автора, які знаходимо і у самих її книгах, і на сторінках періодики в інтерв'ю дають можливість читачеві осягнути глибину творчих пошуків письменниці, проникнути у процес творення історії нашої доби, яка неминуче відходить у минуле. Жанр голосів став для Світлани Алексієвич найприйнятнішим для відображення події через душу людини, він є надзвичайно живим і гнучким, дає можливість повноцінно зазвучати слову-спогаду, слову-пам'яті.

Список використаної літератури

1. Алексієвич С. У войны не женское лицо... Документальная проза / С. Алексієвич. – М., 1988. – 461 с.
2. Алексієвич С. Цинковые мальчики / С. Алексієвич. – М., 1990. – 172 с.
3. Алексієвич С. Высокий жанр – судьба // Театр. – 1984. – № 7. – С. 2–6.
4. Алексієвич С. «А потом я напишу о любви...» / С. Алексієвич // Дружба народов. – 1993. – № 10. – С. 203–209.
5. Алексієвич С. В поисках вечного человека [Электронный ресурс] / С. Алексієвич. – Режим доступа: <http://www.alexievich.info/index.html>
6. Алексієвич С. Нобелевская лекция [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/2015/alexievich-lecture_ry.html
7. Ігнатів Н. Є. «Епічно-хорова проза»: питання становлення та жанрової природи / Н. Є. Ігнатів // Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. – Slavica Stetinensia. – Szczecin. – 1999. – № 8. – С. 63–73.
8. Ігнатів Н. Є. Еволюція жанрових форм у документальній прозі С. Алексієвич / Н. Є. Ігнатів // Документалістика на зламі тисячоліть. Проблеми теорії та історії : матеріали Міжнар. наук. конференції. – Луганськ : Знання. – 2001. – С. 34–42.

IHNATIV N. Ye.

Ivan Franko National University of Lviv

THE WORKS OF SVETLANA ALEXIEVICH AS THE REFLECTION OF THE SPIRITUAL EXPERIENCE OF THE WRITER

Summary

This article is dedicated to the works of the Nobel Prize winner Svetlana Alexievich in the aspect of addressing the issue of the author's vision and understanding of the genre in which she works in. The article emphasizes how important for Svetlana Alexievich's readers are her thoughts about the specific nature of working with records of audio testimonies, about the heroes of her books, and about the events that they lived through. It's noted that in some of her books, the author-narrator also takes the role of a witness and participant of the described events.

Key words: polyphonic genre, epic choir prose, fictional documentary, author-narrator, hero-narrator, memory, human voices.